

Oftalmologická společnost ČLS JEP (org. č. 29)

Society of Ophthalmology CzMA

Z historie očního lékařství víme, že ve středověku nebylo oční lékařství samostatným vědním oborem, ale součástí chirurgie. Terapii vedli léčitelé, často i šarlatáni, operace prováděli laici nebo dokonce kati. Samostatné oční kliniky vznikají při univerzitách až od začátku 19. století. Z českých vědců, kteří proslavili náš obor, uvádíme jako prvního Jana Evangelistu Purkyně. Byl fyziolog, ale svými pracemi, především objevem principu oftalmoskopie, proslavil naši vědu ve světě.

Významným vědcem 2. poloviny 18. a začátku 19. století byl Jiří Procházka, anatom, fyziolog, patolog a oftalmolog. Přednášel anatomii a oční lékařství v Praze a později ve Vídni. V roce 1786 se oftalmologie oddělila od chirurgie jako samostatný vědní obor. Procházka originálně popsal glaukom a další četné choroby. Jako první zkalené oční čočky nereklinoval (reklinační – zasunutí čočky do sklivce), jak bylo do té doby běžné, ale extrahoval je z oka ven. Svými provedenými třemi tisíci extrakcemi katarakt přispěl k prosazení nové operační techniky. V roce 1820 byla založena pražská německá oční klinika, která fungovala až do roku 1945, kdy byla zrušena. Mezi učiteli našich prvních oftalmologů byly Fischer a Hasner, nejslavnějším na klinice byl však Elschnig, který po odchodu z Prahy žil a pracoval v Mariánských Lázních, kde je také pochován.

Rokem 1883, kdy se po mnohaletém úsilí podařilo prosadit osamostatnění české univerzity, začíná založením České oční kliniky další období historie naší oftalmologie. Prvním profesorem očního lékařství české univerzity byl Josef Schöbl. Jeho Litografické archy očního lékařství měly medikům usnadnit studium a jsou vlastně první česky psanou učebnicí oftalmologie. Vyšly ve třech vydáních, první mělo 100, druhé 300 a třetí dokonce 700 odběratelů. Schöbl pro ně překreslil i obrázky. Jan Deyl, žák a nástupce Schöbla, byl vůdčí osobnost našeho oboru na začátku minulého století. Pečoval o slepé, pro něž redigoval časopis Deylův obzor. Vydal učebnici Zevní choroby oční, vychoval mnoho výborných oftalmologů. Jindřich Chaloupecký, po Schöblovi a Deylovi třetí český okulista, který dosáhl profesury, napsal již v roce 1902 první českou učebnici očního lékařství. V té době jsme však neměli jen Českou oční kliniku v Praze, ale vzápětí po jejím založení otevírají svá oční lůžková oddělení některá další města: Brno, Olomouc, Jihlava, Prostějov, Ostrava, Plzeň. Ze jmen přednostů očních oddělení poznáme, že to byli až do skončení 1. světové války převážně německy mluvící lékaři. V roce 1926 se uskutečnilo dávné přání profesora Deyla – seskupit oční lékaře ve vědecký a stavovský

spolek, který by pečoval jak o rozvoj oftalmologie v naší vlasti, tak i o publikační činnost. Ustavila se Československá oftalmologická společnost, a rok poté byl vydán první svazek Oftalmologického sborníku. Zásahu o obojí měli především Kadlický, Brukner (první jednatel Čsl. oftalmologické společnosti, který tragicky zahynul v roce 1929) a Kurz. Prvním profesorem očního lékařství na Bratislavské univerzitě byl Deylův žák Roman Kadlický, který v roce 1930 přešel na Českou oční kliniku do Prahy, aby ji – s přerušením během 2. světové války – vedl až do roku 1948.

Od roku 1921 jsme měli již další českou oční kliniku v Brně. Vznikla z očního oddělení vedeného Plenckem a prvním jejím přednostou byl jmenován Deylův žák Bohumil Slavík. Stál v čele kliniky plných 34 let a vychoval celou řadu žáků – budoucích primářů na Moravě. V desetiletí 1921–1930 vznikla další oční oddělení, takže v roce 1930 bylo na našem území celkem 15 očních oddělení (z toho 2 české oční kliniky) ve 13 městech, celkem s 806 lůžky.

Během 2. světové války byly zrušeny obě české kliniky v Praze a Brně a přeměněny na nemocniční oddělení, vysoké školy uzavřeny, zůstala jediná německá oční klinika v Praze.

Po skončení 2. světové války vznikají oční kliniky v Hradci Králové a v Plzni a II. oční klinika v Praze (místo německé). Toto období je spojeno s celou řadou vynikajících osobností, které proslavily obor oftalmologie za hranicemi naší vlasti. Prvním a zároveň i nejmladším přednostou kliniky v Hradci Králové byl prof. Jan Vanýsek, který jako první u nás vložil po operaci šedého zákalu do oka pacienta umělou čočku. V roce 1969 byl na novém pracovišti v Brně zvolen rektorem Masarykovy univerzity. Jaromír Kurz, žák Deylův, v jehož osobě dal šťastný osud československé oftalmologie vůdčí osobnost, byl později jako jediný z našich očních lékařů zvolen akademikem. Měl velké zásluhy o náš časopis, společnost i celou oftalmologii. Vydal dvě učebnice Základy očního lékařství a Oftalmoneurologická diagnostika. V roce 1946 následovalo otevření oční kliniky v Olomouci, jejímž prvním přednostou byl Václav Vejdovský. Dlouhý období byl tento Slavíkův žák – vedle Kurze – vůdčí osobností naší oftalmologie. Již za pět poválečných let se počet našich očních oddělení zdvojnásobil a lůžková kapacita stoupla o 100 %. V roce 1948 převzal první českou oční kliniku žák Kadlického a Kurze – další slavný oftalmolog Emil Diensbier a vedl ji plných 27 let. V roce 1952 byla z dosavadního oddělení vinohradské nemocnice v Praze zřízena 3. Pražská oční klinika. Její přednostou Josef Janků, žák Deylův, publikoval již v roce 1923 prioritní práci o oční toxoplasmóze, která jako „Morbus Janků“ nese jeho jméno. V roce 1956 byl v pražské nemocnici na Bulovce při očním oddělení zřízen Institut pro další vzdělávání lékařů a farmaceutů. Vedl ho F. V. Michal, žák Kadlického a Kurze, který potom jako hlavní oftalmolog zastupoval po mnoho let náš obor při ministerstvu zdravotnictví. V roce 1960 jsme měli 60 očních oddělení (včetně sedmi klinik) s 2448 lůžky. Tím se zdála potřeba očních oddělení u nás vyčerpána, neboť po roce 1960 vzniká již jen 6 dalších oddělení. V době transformace zdravotnictví po listopadu 1989 většina oddělení zredukovala počet lůžek, což souvisí s celosvětovým trendem převést především z ekonomických důvodů maximum aktivity do ambulantní praxe. Konečným číslem k 1. lednu 1999 je v České republice 55 očních oddělení včetně klinik s 1808 lůžky. Rozvoj našeho oboru po 2. světové válce je charakterizován i stoupajícím počtem oftalmologů. Po rozdělení Československa pokračují Česká a Slovenská oftalmologická společnost v práci odděleně jako samostatné subjekty.

Rok po ustavení oftalmologické společnosti byl v roce 1927 vydán první svazek Oftalmologického sborníku. Do té doby vědecké práce očních lékařů vycházely v časopisech všeobecné medicíny. Časopis s odborným oftalmologickým zaměřením Česká a slovenská oftalmologie vychází 6krát ročně, zůstal (i jeho redakční rada) i po rozdělení Československa pro obě země společný. Každoročně jsou vyhlašovány nejlepší 3 práce publikované v tomto časopise během

uplynulého roku. Oftalmologická společnost pořádá každoročně svůj výroční sjezd v různých městech naší republiky, v posledních letech byla monotematická náplň sjezdu změněna na varia, toto opatření lépe vystihuje potřeby naší společnosti. V posledním desetiletí se konaly některé mezinárodní kongresy v Praze, např. Complication in keratoplasty (1993), 2nd International conference on cornea, eye banking and external disease (1996), Kongress of European Society for cataract and refractive surgery, které přilákaly do Prahy mnoho významných zahraničních hostů a přispěly ke zvýšení prestiže naší oftalmologie ve světě. Od roku 2000 jsou pravidelně každé dva roky pořádána bilaterální sympozia se slovenskými oftalmology.

Oftalmologická společnost má své stálé zástupce ve výboru Evropské oftalmologické společnosti a Evropské glaukomové společnosti, někteří členové společnosti jsou mezinárodními členy prestižních světových oftalmologických společností, jako American Academy of Ophthalmology, American and European Society for Cataract and Refractive Surgery, European Glaucoma Society, event. lokálních národních oftalmologických společností. Během roku jsou pořádány přednášky pozvaných zahraničních hostů, mnohé v rámci doškolovacích akcí, které překračují svým významem hranice naší republiky.

Prestiž naší oftalmologické společnosti na mezinárodním poli se v posledním desetiletí opět posílila i díky změně politického klimatu v naší zemi. Ocenění a pocty členům ČOS byly podrobně zpracovány a vydány jako Supplementum časopisu České a Slovenské oftalmologie v roce 2002.

Vnitřní členění

V posledních letech trvání oftalmologické společnosti vznikly čtyři úžeji specializované a profilované společnosti: Kontaktologická společnost, Strabologická sekce, Společnost pro chirurgii katarakta a refrakční chirurgii, Glaukomová společnost, Vitreoretinální společnost a Společnost mladých oftalmologů, které pořádají specializovaná sympozia a semináře, mají návaznost na mezinárodní organizace podobného zaměření. Zároveň však úzce spolupracují s výborem oftalmologické společnosti. Kromě toho existuje několik dalších diskusních klubů, v nichž se scházejí oftalmologové k řešení velmi úzkých témat.

Předseda: Prof. MUDr. Pavel Rozsival, CSc.

Oční klinika FN Hradec Králové

Vědecký sekretář: Doc. MUDr. Šárka Pitrová, CSc.

Oční oddělení, Poliklinika Lípa Centrum, Praha 5-Nové Butovice

Podklady zpracovala doc. MUDr. Šárka Pitrová, CSc.